

EESTI VÕORKEELTE STRATEEGIA 2009–2015 (2017) TÄITMISE LÕPPARUANNE

„Eesti võorkeelte strateegia 2009–2015 (2017)“ (edaspidi VKS) põhieesmärk on olnud tõsta Eesti elanike motivatsiooni õppida erinevaid keeli, mitmekesistada võorkeelte õppimise võimalusi, parandada keeleõppe kvaliteeti, kindlustada keeleõpetajate koolituse kvaliteet ja parandada keeleõpetajate mainet ning luua võimalused keeleoskuse hindamiseks enesehinnangu ja institutsionaalsel tasandil.

Haridus- ja teadusministri 13. märtsi 2009. a käskkirjaga nr 186 kinnitati „Eesti võorkeelte strateegia 2009–2015“¹ ning selle rakenduskava aastateks 2009–2011. Algselt kavandati VKS-i elluviimiseks rakendusplaan, millele pidi kord aastas valmima täitmise aruanne. Et aga VKS-i rakendamine langes majanduslikult raskele ajale, takistas rahapuudus paljude kavandatud tegevuste alustamist. Peamiselt seetõttu valmisid igal aastal rakendusplaanide täitmise lühiülevaated ja algselt 2011. a planeeritud vahearuande koostamine lükkus edasi (tegevustega jätkati senise rakenduskava alusel). Samuti vajasisid vahepealsetel aastatel intensiivset panustamist mõned olulised keelehariduse (sh VKS-iga tihedalt seotud) teemad².

Haridus- ja teadusministri 7. mai 2015. a käskkirjaga nr 179 pikendati VKS-i kehtivusaega kahe aasta võrra (31. detsembrini 2017. a). Ühtlasi kinnitati rakenduskava aastateks 2015–2017³. Käskkirja alusel kavandati 2014. a valminud vahearuanne⁴ ja käesolev lõpparuanne⁵. Lõpparuanne valmib lubatust varem, et sellesse koonduvat teadmist saaks kasutada uue Eesti keelevaldkonna arengukava koostamisel aastateks 2018–2027. Vahepeal on valminud ka „Keeleprogramm 2016–2019“, kus ühe teemana on lisatud võorkeeleoskuse ja mitmekeelsuse toetamine (õpitavate keelte laiendamise, õppematerjalide koostamise ja õpetajate koolitamise läbi), mille alla langevad ka VKS-i tegevused.

Strateegia eelarve on olnud 80 209 eurot aastas, millele on lisandunud Euroopa Nõukogu juurde kuuluva Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse⁶ liikmemaksu tasumiseks vajalik summa.

1. LÕPPARUANDE KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED

Lõpparuanne annab ülevaate 2015.–2017. a rakenduskava täitmisest, vaatab tagasi strateegias algselt sõnastatud visioonile ning esitab mõned ettepanekud võorkeelte teema käsitlemiseks uues keelevaldkonna arengukavas.

Lõpparuande struktuur järgib rakenduskava struktuuri, kattes järgmised alateemad:

Võorkeelte õpe üldhariduskoolides

Võorkeelte õpe kutseõppeasutustes

Võorkeelte õpe kõrgkoolides, võorkeelte õpetajate põhi- ja täienduskoolitus

Võorkeelte õpe mitteformaalses hariduses

¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/voorkeelte_strateegia.pdf

² Sel perioodil toimus riiklike õppekavade uuendamine, võorkeele riigieksamite uue kontseptsiooni väljatöötamine ja rahvusvaheliselt tunnustatud keeleeksamite kasutusele võtmine riigieksami asendusena. Samuti viidi Eestis läbi rahvusvaheline keeleoskusuuring *European Survey on Language Competences* ning koostati HTM-i ja Euroopa Nõukogu koostöös Eesti keelehariduspoliitika ülevaade.

³ https://www.hm.ee/sites/default/files/vks_rakenduskava_2015-2017_0.pdf

⁴ https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_voorkeelte_strateegia_taitmise_vahearuanne_2009-2013.pdf

⁵ Lõpparuande koostas töörühm koosseisus: Anne Lind (Tallinna Saksa Kultuuriinstituudi juhataja), Ene Peterson (Eesti Võorkeeleõpetajate Liidu juhatuse esimees), Helen Aedla (Goethe Instituudi keeleosakonna juhataja), Kersti Sõstar (ekspert), Kristi Mere (ekspert), Made Kirts (SA Archimedes, üld-, kutse- ja täiskasvanute büroo juhataja), Mari Tarvas (Tallinna Ülikool, professor), Pille Kõiv (HTM välishindamisosakonna peaeexpert), Pille Põiklik (HTM keeleosakonna peaeexpert), Piret Kanne (ekspert), Piret Kärtner (HTM keeleosakonna juhataja), Tõnu Tender (Eesti Keele Instituudi direktor), Ülle Türk (Tartu Ülikool, lektor).

⁶ Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse koduleht <http://www.ecml.at/>

Võõrkeelte alased uuringud, kommunikatsioon, võõrkeelte oskuse nõuded, tunnustussüsteemi arendamine

Võõrkeelte strateegia visioon ja võõrkeelte olukord aastal (2015) 2017

Ettepanekud võõrkeelte kajastamiseks uues keelevaldkonna arengukavas aastatel 2018–2027

Iga alateema juures tuuakse esmalt ära hetkeolukorra põgus kirjeldus. Seejärel tuuakse ära 2015.–2017. a rakenduskavas loetletud üldised eesmärgid, mis rõhuvas enamuses pärinevad algsest strateegiast. Nende eesmärkide järel esitatakse valdkondade üldised indikaatorid ning kommenteeritakse eesmärkide täitmist. Seejärel loetletakse konkreetsed tegevused, mida aastateks 2015–2017 kavandati, ning kommenteeritakse seatud ülesannete täitmist.

2. VÕÕRKEELTE ÕPE ÜLDHARIDUSKOOLIDES

Võõrkeelte õppe alused üldhariduses vastavad nn Barcelona eesmärgile⁷, mille järgi peaks õpilastele lisaks emakeelele õpetama vähemalt kahte võõrkeelt (ja seda juba varases eas). Õpilased alustavad A-võõrkeelega ehk esimese võõrkeelega (inglise, vene, saksa või prantsuse keel) esimeses kooliastmes ning B-võõrkeelega ehk teise võõrkeelega teises kooliastmes. Õpilastele, kes õpivad eesti keelt teise keelena, pole teine võõrkeel kohustuslik; nemad alustavad eesti keele kui teise keele õpinguid esimeses klassis ning sellele lisandub hiljem esimene võõrkeel. Kõige enam valitakse võõrkeeleks inglise keelt ja vene keelt, teised keeled on vähemuses (vt Tabel 1).

Õppekeel	eesti keel		eesti keel (keelekümblus)		vene keel		inglise või soome õppekeel		Kokku
	I vk	II vk	I vk	II vk	I vk	II vk	I vk	II vk	
Inglise keel	94,8%	3,8%	98,6%	13,8%	97,1%	19,4%	80,0%		67,9%
Vene keel	1,0%	83,9%	1,2%	44,3%	0,0%				24,9%
Saksa keel	2,8%	9,9%	0,1%	35,7%	1,4%	27,7%	20,0%		4,9%
Prantsuse keel	1,3%	1,6%		6,2%	1,5%	23,2%			1,6%
Heebrea keel						21,1%			0,2%
Soome keel		0,6%							0,2%
Hiina keel		0,1%				2,0%			0,1%
Hispaania keel		0,1%				6,7%			0,1%
Rootsi keel								100,0%	0,0%

Tabel 1. Esimese ja teise võõrkeele valikud RÕK⁸ põhihariduse statsionaarses õppes 2016/2017. õa.

Õppekavajärgne võõrkeeleõpe seab eesmärgiks, et õpilased jõuavad gümnaasiumi lõpuks kahe võõrkeelega B-keeleoskustasemele, kuigi alates 2013/2014. õa kohustusliku võõrkeele riigieksamitulemused näitavad, et kõigile õpilastele see jõukohane pole (2015/2016. õa statistika SA Innove kodulehel näitab, et 19,8% inglise keele eksami sooritanutest ei saavutanud B1-keeleoskustaset. Vene, saksa ja prantsuse keele puhul oli see vastavalt 15%, 19,6% ja 9,8%⁹).

⁷ Euroopa Liidu Nõukogu järeldused, milles mh sõnastati nn Barcelona eesmärk (2002),

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf

⁸ Põhikooli riiklik õppekava

⁹ Andmed on esitatud statsionaarse õppe kohta. Mittestatsionaarse õppe andmetega koos on taseme mittaõppivanemate osakaalud inglise keeles 24,1%, vene keeles 23%, saksa keeles 23,3% ja prantsuse keeles 11,3%. Vt lähemalt <http://www.innove.ee/et/riigieksamid/riigieksamite-statistika>.

2014. a valminud VKS-i vahearuanne tõi üldharidusega seoses esile mitmed kitsaskohad. Muu hulgas osutati, et riiklikus õppekavas toimunud muudatuste rakendamisel on õpetajatel veel raskusi ja nad vajavad täiendavaid Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtete ja riikliku õppekava teemalisi koolitusi. Samuti peeti probleemiks, et esimese võõrkeelena õpetatakse ja õpitakse põhiliselt inglise keelt ja teise võõrkeelena vene keelt, ehkki riiklik õppekava annab võimaluse pakkuda ka teisi keeli. Osutati raskustele, millega võivad silmitsi seista õpilased, kes pole teinud kõige tavapärasemaid valikuid. Gümnaasiumid pakuvad sageli vaid levinumaid võõrkeeli ega pruugi vastata väiksemate rühmade eelistustele — see probleem on esile kerkinud näiteks soome keelt teise võõrkeelena õppivate õpilaste seas, eriti riigigümnaasiumide loomise järel, kus suurem hulk õpilasi vahetab põhikooli järel kooli.

Teise võõrkeele valik on riiklikus õppekavas vabaks jäetud ja VKS-i üks soov oli tõsta naaberriikide keelte osakaalu teise võõrkeelena valitud keelt seas. VKS-i tegevuse raames on olnud aga võimalik toetada vaid soome keele õpet teise võõrkeelena. Läti ja rootsi keele õpetamise toetamine pole õnnestunud. 2016. a toimus Rootsi Suursaatkonnas seminar rootsi keele õppe teemal ning selle järgselt on saatkond ka erasektori algatusel Lääne-Eestis teavitustööd teinud, kuid teise võõrkeele õppe alustamine on pörkunud mitmete takistustele, seal hulgas õpetajate leidmine, lapsevanemate ja õpilaste huvid (piirkondlikud sihtrühmad ei pruugi jagada kohalike ettevõtete huve ega pruugi seostada oma tulevikku sama koha ja sealsete keeleliste vajadustega) ning valitava vähem levinud võõrkeele edasiõppimise võimalused (napib gümnaasiume, kus rootsi keele õpet B-keeleoskustasemel pakutakse, mis teeb lapsevanemad õigustatult ettevaatlikuks). Samad probleemid on esile kerkinud ka läti keelega seoses, kus olukord on veel keerulisem kui rootsi keele puhul, mille õpe siiski Eesti koolides toimub. Murettekitav on, et sarnased probleemid pole võõrad ka saksa ja prantsuse keele õppimisel.

2015.–2017. a rakenduskava tõi ära VKS-is sõnastatud eesmärgid üldhariduse valdkonnas:

- võõrkeelte, sh eesti keele kui teise keele õpetamisel lähtutakse „Euroopa keeleõppe raamdokumendis” kirjeldatud keeleoskustasemetest;
- esimese võõrkeelena õpitakse rohkem saksa, prantsuse, vene ja muid võõrkeeli;
- võõrkeele õppe kaudu omandavad õpilased sihtkeele kultuuriga seotud teadmised ja suureneb tolerantsus erinevatest kultuuridest pärit inimeste suhtes;
- erinevates võõrkeeltes õpitakse üksikuid aineid;
- võõrkeelte õpetus on kvaliteetne sõltumata piirkonnast ja kooli omandivormist;
- kolme ja enam võõrkeelt oskavate gümnaasiumilõpetajate arv kasvab.

Eesmärgi indikaator: Põhikooli lõpetajad valdavad A-võõrkeelt B1 ja B-võõrkeelt A1.2–A2 tasemel, keskkooli omandanud valdavad kahte võõrkeelt B-tasemel (Euroopa Nõukogu ühtsete keeleoskustasemete süsteemis).

Euroopa keeleõppe raamdokumendi¹⁰ keeleoskustasemetest lähtuvalt on sõnastatud riiklike õppekavade õpitulemused võõrkeelte ainevaldkonnas¹¹. Õpetamisel lähtutakse raamdokumendi põhimõtetest ehk rõhutatakse kommunikatiivse keeleoskuse õpetamisele. Eesmärk suurendada muude keelte populaarsust esimese võõrkeelena pole täitunud — inglise keele valib rõhuv enamuse õpilasi. Inglise keel on *de facto* esimene võõrkeel, muud võõrkeeled jäävad teise võõrkeele staatusesse ega jõua üldhariduse lõpuks sarnaselt heade tulemusteni. Seda

¹⁰ „Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine ja hindamine” (2007),
https://www.hm.ee/sites/default/files/euroopa_keeleeõppe_raamdokument.pdf

¹¹ Põhikooli riikliku õppekava võõrkeeli puudutav lisa:
<https://www.riigiteataja.ee/aktiiv/1290/8201/4020/1m%20lisa2.pdf#>. Gümnaasiumi riikliku õppekava võõrkeeli puudutav lisa: https://www.riigiteataja.ee/aktiiv/1290/8201/4021/2m_lisa2.pdf#.

suundumust võiks aidata muuta teiste võõrkeelte varajase õppe laiendamine ning nende valikute esimesse kooliastmesse üle kandmine ning julgustamine.

Õpilased õpivad koolides ka kolmandaid ja neljandaid võõrkeeli, samuti õpitakse keeli valikainetena. Kolmandate ja neljandate võõrkeelte juures toimub teatav valikute laienemine. Näiteks 2016/2017. õa oli nende kolmandate keelte hulgas, mida õppis vähemalt 10 õppijat, lisaks levinumatele keeltele ka hiina, hispaania, itaalia, jaapani, ladina ja rootsi keel (kusjuures hispaania keel oli kolmas võõrkeel 898 õpilasel). Üksikute õppeainete õpetamine võõrkeeles toimub lõimitud aine- ja keeleõppe ehk LAK-õppe raames, kuid selle täpne maht ja korraldus on koolide õppekavade ja eelistuste küsimus. Et kõigi õpilaste õpitavate keelte kohta koolidelt infot ei küsita (nt valikainete puhul), puudub ühene ülevaade gümnaasiumilõpetajate võõrkeeleskusest kui tervikust.

Aastatel 2015–2017 kavandati rakenduskavas üldhariduskoolides võõrkeelte õppega seoses seitse tegevust ning saavutati järgmised tulemused:

Tegevus 1: Motiveerida gümnaasiumi lõpetajaid saavutama vähemalt kahe võõrkeele oskus B2-keeleoskustasemel.

Indikaator: CertiLingua (CL) võrgustiku programm on Eestis käivitunud: Eesti on liitunud CL võrgustikuga, atesteeritud on kuni kolm CL kooli ja programmi on lootsitud kuni kolmes Eesti gümnaasiumis. Lootsimise õnnestumisel on programmi laiendatud 2017. aastal kuni 10 gümnaasiumisse.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. CertiLingua võrgustiku programm¹² on Eestis käivitunud. Eesti on võrgustikuga liitunud ning kolm kooli on atesteeritud (Tartu Annelinna Gümnaasium, Tartu Kristjan Jaak Petersoni Gümnaasium ja Viljandi Gümnaasium). 2015. a moodustati akrediteerimiskomisjon (ministri 9.02.2015. a kk nr 55 „Eesti CertiLingua koolide akrediteerimise komisjoni moodustamine“¹³, mille lisadega on kinnitatud CL koolide akrediteerimise statuut ning akrediteerimistaotluse vorm). Koolides lootsitakse võrgustiku tegevusi ning laienemine on planeeritud kõige varem 2018. a kevadesse — koolidel on programmi rakendamisel vaja täiendavat tuge ning samuti on vaja koguda piisavalt kogemusi, mille põhjal programmi tegevusi Eestis analüüsida, tutvustada ja laiendada. Et samaaegselt toimuvad arengud võrgustikus tervikuna, on planeeritud laienemine edasi lükatud. CL tegevuste koordineerimisel Eestis on oluline roll Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidul, Eesti esindatuse võrgustikus tagab HTM-i osalus. 2017. a septembris võõrustab Eesti võrgustiku aastakonverentsi (21.–22. september, Tallinn).

Tegevus 2: Kujundada eri osapooltega välja selged põhimõtted, milline keeleõpet ja keelteoskust kajastav teave peab eri andmebaasides (EHIS, ÕIS, SAIS, EIS) sisalduma.

Indikaator: Koostöös eri andmebaaside (EHIS, ÕIS, SAIS, EIS) arendajatega, keeleekspertide, kõrgkoolide jt on välja töötatud põhimõtted, millist keeleteemalist teavet peavad infobaasid sisaldama. On koolitatud õppeasutuste Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS-sse) andmete sisestajaid; on teavitatud sel teemal koolijuhte ning lapsevanemaid.

Tulemus: Ülesanne on täidetud, ehkki mitte VKS-i tegevustega. Keeleteemalise teabe esitamist andmebaasides kavandatakse koos muu taolise infoga.

Tegevus 3: Koolide projektipõhine toetamine soome keele kui B-võõrkeele õpetamisel põhikoolis ning koolide projektipõhine toetamine soome keele õpetamisel B-keeleoskustaseme kursustel gümnaasiumiastmes.

Indikaator: Projektipõhiselt on toetatud soome kui B-võõrkeele õpet vähemalt neljas põhikoolis ning projektipõhiselt on toetatud soome keele õpet vähemalt kolmes gümnaasiumis.

¹² CertiLingua võrgustiku koduleht: <http://www.certilingua.net/>

¹³ https://hm.ee/sites/default/files/cl_kk_55_09022015.pdf

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Soome keele kui teise võõrkeele õpet on toetatud 2015.–2017. a kokku kaheksas koolis. 2016. a pakuti Soome Instituudi vahendusel soome keele kaugõppe kursust, kus osalesid nii üldhariduse kui ka kutsehariduse õpilased mitmest maakonnast. Sellest kursusest kasvas välja Soome-Eesti ühisprojekt Ilming 2017, mis tõi 2016/2017. õa kokku soome keele õppijad ja õpetajad nii Eestist kui Soomest. Samuti on teise võõrkeele õppe edendamisel pakutud tuge soome keele õpetajatele — selleks on Soome Instituut korraldanud võõrkeelte õpetamist ja õppimist puudutavaid koolitusi ja seminare.

Tegevus 4: Gümnaasiumi lõpetajate erinevate keelte oskuse hindamise võimaluste laiendamine.

Indikaator: Eesti on saanud Soomelt õiguse kasutada gümnaasistide soome keele kui võõrkeele hindamiseks B1- ja B2-taseme YKI (*Yleinen Kielitutkinto*, riiklik keeleoskustunnistus) teste (soovitavalt 2017. a-st), vastavasse ministri määrusesse on lisatud YKI-test ning on toimunud testijate koolitus.

Tulemus: Ülesanne on täitmata, kuid selle täitmise nimel tehakse tööd. Soome partneritega on sel teemal peetud regulaarselt läbirääkimisi. Soome seadused pole alates 2004. a lubanud YKI testi välismaal korraldada. Siiski oli võimalik 2017. a kevadel pakkuda YKI testi sooritamise võimalust Tallinna Soome Suursaatkonna kaudu lootsprojektina. Lootsrühma seas oli ka neli Eesti gümnaasiumiõpilast. Kui YKI testi sooritamise võimalus Eestis püsib (järgmine testi Eestis sooritamise võimalus on novembris 2017. a) ning kesktaseme test meie õpilastele sobib, on soov riiklikus õppekavas märkida soome keel kui keel, milles saab sooritada võõrkeele lõpueksami ning lisada tulevikus YKI test ministri määrusesse teiste rahvusvaheliste keeleksamite kõrvale.

Tegevus 5: Põhikooli lõpetajatel on võimalus saada usaldusväärset teavet teise õpitava võõrkeele keeleoskustaseme kohta nii tasemetestide kui ka Euroopa keelemapi abil.

Indikaator: Rahvusvahelises koostöös on välja arendatud ning kasutusele võetud kvaliteetne põhikooli soome keele A2/B1-keele taseme eksam või tasemetöö.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. 2014. a katsetati 9. kl õpilastele mõeldud A2-keeleoskustaseme tasemetesti ja pärast seda on igal kevadel õpilastel olnud võimalik testi sooritada. Et soome keel on Eesti koolides teise võõrkeelena, piisab A2-keele taseme testist. Testi koostamist koordineeris esmalt Soome Instituut, 2017. a alates teeb seda SA Innove. Tasemetesti koostava töörühma juht osales 2016. a Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse testimisalasel koolitusel (Tallinnas aprillis 2016. a), samuti on testi koostamisse kaasatud Soome eksperdid — see on aidanud tõsta testi kvaliteeti. Tasemetest ei kuulu põhikooli lõpueksamite ega tasemetööde loetellu.

Tegevus 6: Õpilaste mitmekesistele võõrkeeleõppevõimalustele kaasa aitamine.

Indikaator: Riigi, KOV-ide ja kultuuriinstitiutide koostöös on kaasa aidatud õpilaste prantsuse, saksa ja soome keele edasiõppimise võimalustele üleminekul põhikoolist gümnaasiumisse.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. Tegevuseks rakenduskavas vahendeid ette ei nähtud ja seega pole olnud võimalik süsteemset tuge pakkuda. Siiski on toetatud soome keele kaugõppe kursuse pakkumist 2016. a kevadel, mis vähesel määral toetas ka selle sihtrühma õpinguid.

Tegevus 7: Õpitavate keelte praktilise kasutamise toetamine: võõrkeeltes (nt prantsuse, saksa keeles) õpetatavate õppeainete täiendav toetamine.

Indikaator: Kolme aasta jooksul on toetatud vähemalt viit kooli, kus õpetatakse õppeaineid võõrkeeltes.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. Rakenduskava perioodil on toetatud prantsuse keele täiendavat õpet Tartu Descartes'i Koolis. Rakenduskavas ette nähtud vahendite suurenemist ei

ole toimunud, mistõttu on tegevus jäänud mõneti piiratuks. Tegevuse eesmärgid on aga täitnud juba mainitud koolide ülene soome keele kaugõpe ja Ilming 2017 projekt. SA Innove vahendusel toetatakse keeleõpet ka Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest (haridusasutused saavad taotleda toetust keeleõppealaste koostööprojektide elluviimiseks ja samuti toetatakse täiendava keeleõppe korraldamist kutseõppeasutustes ja kõrgkoolides)¹⁴.

3. VÕÕRKEELTE ÕPE KUTSEÕPPEASUTUSTES

2014.a. vahearuanandes tõdeti, et kutsehariduse eksperdid peavad jätkuvaks kitsaskohaks kutse-koolidesse pürgijate kasinat võõrkeelte oskust. Vähemalt üht võõrkeelt õppivate kutsehariduse õppurite osakaal osutab aga, et kutsehariduse jooksul neist paljude võõrkeelte oskus oluliselt paraneda ei saa.

Kutsehariduses õpitakse erinevatel õppeastmetel ning liigutakse kutsestandardite erinevate tasemete õpieesmärkide suunas. Võõrkeeleõpe on kutsehariduses õppetaseti varieeruv, kuid üldistatult kehtib siin suundumus, mis sarnaneb üldharidusele ehk enim õpitav võõrkeel on inglise keel ja sellele järgneb vene keel. Kõigi õppetasetite lõikes oli vähemalt üht võõrkeelt õppivate õppijate osakaal 2016/2017. õa 36%, kusjuures rõhuv enamus võõrkeeleõpet toimus kutsekeskharidusõppe tasemel (49% õppis vähemalt üht võõrkeelt) ning kutseõpe keskhariduse baasil tasemel (vastav näitaja oli 40%). Sama näitaja põhihariduse nõudeta kutseõppes kokku oli vaid 12% ja kutseõpe põhihariduse baasil tasemel 14%.

Kutsehariduses hinnatakse õpitulemuste saavutamist kooli- ja kutseeksamitel, mille aluseks on kutsestandardid. Viimased täpsustavad sageli võõrkeelte oskuse nõuded, mis üldiselt lähtuvad Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskustasemetest. Kutseksamid ise ei hõlma alati võõrkeele komponenti, mis on mõistetav kutsete puhul, millel tegutsemisel võõrkeele oskus ei ole kriitilise tähtsusega. Samal põhjusel on ka kutsestandardeid, mis ei määratlegi võõrkeeleoskuse nõuet (kutsehariduse kvalifikatsioonide kutsestandarditest ei teinud seda 2015. a sügise seisuga enam kui kolmandik¹⁵). Kutsestandardid on võõrkeelte oskuse kirjeldamiseks seni kasutanud Euroopa keeleõppe raamdokumendi enesehindamise skaalal põhinevat lisa, mis aga ei kõneta otseselt konkreetsete kutsete tööülesandeid.

2014. a vahearuanne tõi välja, et kutsestandardite koostamisel pole võõrkeelte oskuse nõuete kehtestamiseks ega täpsustamiseks kaasatud keeleeksperte ning keeleoskuse nõuded ei ole kutsestandardites osaoskuste kaupa ning erialaspetsiifikast lähtuvalt detailselt kirjeldatud.

2015.–2017. a rakenduskava tõi ära VKS-is sõnastatud eesmärgid kutseõppe valdkonnas:

- kutseõppes lähtutakse võõrkeeleõppe sisu ja mahu planeerimisel Eesti ja Euroopa Liidu tööturu rahvusvahelistumisest;
- kõikides kutsestandardites on määratletud võõrkeelte, sh eesti keele kui riigikeele oskuse nõuded vastavalt „Euroopa keeleõppe raamdokumendis” kirjeldatud keeleoskustasemetele;
- kutseõppeasutuste võõrkeeleõppe korralduses lähtutakse riiklikes õppekavades kirjeldatud võõrkeelte oskuse nõuetest, eri kutseõppeasutuste samadel erialadel on võõrkeeleõppe tingimused ja eesmärgid sarnased.

Eesmärgi indikaator: Kutseõppeasutuste lõpetajad valdavad õpitud võõrkeeli kutsestandardites eesmärgiks seatud tasemel.

¹⁴ Avatud taotlusvoor keeleõppetegevusteks edukamaks toimetulekuks tööturul:

<http://www.innove.ee/et/struktuuri-toetused/2020/taotlejale/keelepadevused>. Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse ehk PRÕM programmi täiendavate keeletegevuste toetamine:

<http://www.innove.ee/et/organisatsioonist/programmide-ja-projektid/prom/keeleoppetegevused>.

¹⁵ <http://www.kutsekoda.ee/et/kutsekoda/projektid/Keeleprojekt>

Kutsestandardites määratletakse võõrkeelte oskuse nõuded vastavalt konkreetsete kutsete vajadustele ja arvestatakse sellega, et kutsestandardid kirjeldavad kompetentse vastaval kutsetasemel töötamiseks sobival miinimumtasemel. Sellest tulenevalt sõnastavad standardid neid nõudeid väga erinevalt (selle kohta saab lähemalt lugeda SA Kutsekoda 2015. a analüüsist¹⁶). Lühidalt saab välja tuua, et töömaailma vajadustest lähtuvalt on kutsehariduse kvalifikatsioonides 62% kutsete puhul võõrkeelte oskus kutset läbiv kompetents, 34% puhul polnud võõrkeelte oskuse nõuet määratletud. Enamik kutsehariduse kvalifikatsioonide standardeid, kus võõrkeelte oskuse nõue oli määratletud (196 standardit 318-st), esitasid ühe võõrkeele nõude (166 standardit), kahe või mitme võõrkeele oskust nõuti oluliselt vähem. Võõrkeele nõue oli ka sageli määratlemata (koguni 82 standardis). Lisaks jäeti keele valik vabaks 52 standardis. Ainsad levinumad täpsustatud võõrkeeled olid vene keel (17% võõrkeelt nõudvates standardites) ja inglise keel (13%). Kõige enam mainivad standardid keeleoskust keeleoskustasemeil A2 ja B1, nende kõrval vähemal määral keeleoskustasemeil A1 ja B2. Ligikaudu 11% kutsehariduse kvalifikatsioonide standarditest ei määratle võõrkeelte oskuse nõuet Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskustasemetest lähtuvalt, vaid sõnastavad nõude üldiselt.

Standardite võõrkeelte oskuse nõudeid täidetakse sageli kaudsel moel (mõne keeletesti tulemus, teadmine formaalsest võõrkeeleõppesest koolides jne). Et kutsehariduse õpilastel pole kohustust (ent on õigus) sooritada võõrkeele riigieksamit, ei saa riik ühest ülevaadet nende võõrkeeleoskusest. Siiski annab vähemalt ühe võõrkeele valdamiseks B1-keeleoskustasemel ning teise võõrkeele valdamiseks A2-keeleoskustasemel formaalse eelduse põhikooli riiklik õppekava — sõltuvalt kutsest täidab see paljudel juhtudel standardites seatud eesmärgi. Tööandjate silmis aga on kutseharidusega töötajate võõrkeelte oskus vilets, nagu tões 2013. a uuring¹⁷. Siiski võib loota, et tänaseks on olukord paranenud, sest kutsehariduse lõpetajate profiil on muutunud ja kutsehariduses õpib ka kõrgkoolide lõpetanuid.

Aastateks 2015–2017 kavandati rakenduskavas kutseõppeasutustes võõrkeelte õppega seoses kolm tegevust ning saavutati järgmised tulemused:

Tegevus 1: Erialainete õpetamine kutseõppeasutustes võõrkeeltes; parima praktika väljaselgitamine, tutvustamine ja levitamine.

Indikaator: Erialainete võõrkeeltes õpetamise juhtumeid on kirjeldatud, need on elektroonselt kättesaadavad kodulehel www.kutsekeel.ee.

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Portaali on endiselt kasutusel ning selle uuendamist näiteks eestikeelsele õppele üleminekuga seoses on toetanud Integratsiooni Sihtasutus. VKS-i tegevusega pole rakenduskava perioodil portaali infot lisatud.

Tegevus 2: Võõrkeelte oskuse kirjelduste täiendamine ja parandamine kutsestandardites.

Indikaator: 10–15 eriala kutsestandardites on kirjeldatud võõrkeelte oskuse nõuded.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. 2016. a täpsustati viie standardi võõrkeelte oskuse nõuded (müüja, kelner, hotelliteenindaja, logistik ja palkmajaehitaja). 2017. a kevadel oli töös giidi ja sekretäri standardid. Samal ajal oli koostamisel juhendmaterjal (mis tehakse 2017. a jooksul SA Kutsekoda kodulehel kättesaadavaks), mille abil saavad töörühmad tulevikus teistegi standardite võõrkeelte oskuse nõudeid täpsustada kohustuslike keelekompetentside kirjeldamisel. Täpsustatud võõrkeelte oskuse nõuded on standardi juures soovitusliku lisana. Kutsete puhul, millel on võõrkeele oskus oluline kutseoskus, saab väljatöötatud juhendmaterjali kasutada edaspidi ka kohustuslike keelekompetentside kirjeldamisel.

¹⁶ <http://www.kutsekoda.ee/et/kutsekoda/projektid/Keeleprojekt>

¹⁷ Nestor, M ja Nurmela, K (2013) „Kutseharidus ja muutuv tööturg. Tööandjate uuringu lõpparuanne“, <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2013-Kutseharidus-ja-muutuv-tooturg.pdf>

Tegevus 3: Kutsehariduse õpilastel on võimalus saada usaldusväärset teavet õpitavate keelte keeleoskustasemete kohta Euroopa keelemapi abil.

Indikaator: Koostatud on Euroopa keelemapi mudel 15+, kutseharidussüsteemis töötavad õpetajad on saanud teemakohast koolitust.

Tulemus: Ülesanne on täitmata. SA Kutsekoda kodulehel suunatakse huvilised Eesti Europassi Keskuse lehele, kus on võimalik tutvuda europassi ja muu hulgas keelepässiga (ning ka enda keelepassi koostada).

4. VÕÕRKEELTE ÕPE KÕRGKOOLIDES. VÕÕRKEELTE ÕPETAJATE PÕHI- JA TÄIENDUSKOOLITUS

Kõrghariduses on jõulist rolli haaramas inglise keel – suureneb ingliskeelsete õppekavade arv, oluline hulk teadus- ja doktoritöid kirjutatakse inglise keeles jne. Võõrkeeelõppe maht õppekavades määratletakse erialade tasemel ja siin ühesed ettekirjutused puuduvad. VKS pole otseselt puudutanud kõrgkoolides läbiviidavat võõrkeeelõpet, sest kõrgkoolide autonoomsus võimaldab neil vabalt õpitulemusi seada (seda küll kõrgharidusstandardi¹⁸ piires).

Kõrgkoolide tasemel on võõrkeelte seisukohast oluline võõrkeeelõpetajate koolitamine. Võõrkeeelõpetajatena töötavad praegu erineva ettevalmistusega õpetajad: võõrfiloloogia eriala lõpetanud, lisaerialana võõrkeele õpetamise õiguse omandanud ja ümberõppe kaudu võõrkeelte õpetajateks ümberkvalifitseerunud õpetajad. Kõige enam valmistatakse ette inglise keele õpetajaid, kellest ka kõige enam asub tööle (vahemikul 2008/2009–2015/2016 lõpetas inglise keele õpetaja peerialana 98 üliõpilast, kellest 52,0% 2016/2017. õa seisuga ka töötas õpetajana). Teiste põhiliste võõrkeelte ehk vene, saksa ja prantsuse keele õpetajate puhul on need näitajad madalamad, kuid ka vajadus nende järele on väiksem. Kõrgkoolide õppekavad on võtnud suuna mitme võõrkeele (või võõrkeele ja muu aine) õpetajate ette valmistamisele. Et aga bakalaureuseõpinguid alustavad filoloogias ka tudengid, kellel valitud keelega võib eelnev põhjalikum kokkupuude puududa, on lootus viie aastaga vormida mitme keele õpetajaid küsitav. Seetõttu on oluline võõrkeeelõpetajate endi keeleoskuse mõõtmine ning nende erialaste pädevuste ja koostöö toetamine.

Eesti võõrkeeelõpetajad on koondunud erialaseltsidesse (sh Inglise Keele Õpetajate Selts, Soome Keele Õpetajate Selts, Saksa Keele Õpetajate Selts) ning Eesti Võõrkeeelõpetajate Liitu (EVÕL), mis on 2009. a VKS-i tegevuse alusel asutatud võõrkeeelõpetajaid ühendav katusorganisatsioon. Seltsid ja EVÕL pakuvad võõrkeeelõpetajatele tuge erialaste pädevuste arendamisel ja koostöö tegemisel.

2015.–2017. a rakenduskava tõi ära VKS-is sõnastatud eesmärgid kõrghariduse valdkonnas:

- tulemuslepingute kavandamisel toetatakse võõrkeelteoskust nõudvate spetsialistide (võõrfiloloogid, õpetajad, testispetsialistid, tõlkijad, tõlgid, diplomaatide ja majandusesindustri töötajad jne) vajadusanalüüsile ja tellitakse kõrgkoolidelt vajalikul hulgal spetsialistide ettevalmistamine;
- Euroopa Liidu ametlike keeli on võimalus õppida vähemalt ühes Eesti avalik-õiguslikus ülikoolis või on korraldatud nende keelte õppimise võimalus Euroopa kõrgkoolides erinevate sihtfinantseeringute kaudu;
- vähemalt ühes Eesti avalik-õiguslikus ülikoolis õpetatakse idamaade, uurali, skandinaavia keeli ja klassikalist filoloogiat;
- Eesti avalik-õiguslikud ülikoolid teevad koostööd võõrkeelte uurimise ja õpetamise valdkonnas;
- Eesti kõrgkoolid teevad omavahel koostööd ja on kaasatud rahvusvahelisse koostöösse võõrkeeleerialade õppekavade arendamisel ja kvaliteedi tagamisel;

¹⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/126092017010?leiaKehtiv>

- võõrfiloloogide erialase ettevalmistuse ja võõrkeeleõpetajate täienduskoolituse kvaliteedi tagamiseks toetuvad kõrgkoolid teoreetiliste ja rakenduslingvistiliste uurimistööde tulemustele;
- võõrkeelte õpetajateks õppivad üliõpilased osalevad stažeerimis-, vahetus- ja täienduskoolitusprogrammides riikides, kus räägitakse vastavaid võõrkeeli emakeelena;
- toimib infovahetus koolitajate ja tööandjate vahel võõrkeelte valdkonnas;
- bakalaureuse, magistri- ja doktorikraadi omandamisel osatakse võõrkeeli kõrgharidusstandardis kirjeldatud vastava haridustaseme nõuetele vastavalt, võõrkeelte nõutud tasemel omandamiseks on kõrgkoolides loodud vajalikud tingimused.

Eesmärgi indikaator: 1. Kõrghariduse omandanud valdavad võõrkeeli kõrgharidusstandardis eesmärgiks seatud tasemel. 2. Eestis on olemas vajalikud võõrkeelte valdkonnaga seotud spetsialistid, sh õpetajad, tõlgid jne.

Kõrgharidusstandardi Lisa 1 „Kõrgharidustaseme astmete õpiväljundid ning nende seos kvalifikatsiooniraamistikuga“ sõnastab võõrkeelte oskuse nõude võrdlemisi üldiselt. Bakalaureusetasemel ning rakenduskõrgharidusõppe tasemel peab üliõpilane suutma õppekeeles ja vähemalt ühes võõrkeeles suuliselt ja kirjalikult selgitada erialaga seonduvaid probleeme ning osaleda erialastes aruteludes. Magistritasemel peab üliõpilane olema õppekeeles ja oma erialal olulises võõrkeeles võimeline erialaga seonduvaid probleeme, järeldusi ja nende aluseks olevaid teooriaid suuliselt ja kirjalikult esitama ja argumenteerima ning osalema nii erialaspetsialistide kui ka erialaväliste inimeste sellekohastes aruteludes. Doktorioppes peab lõpetanu olema võimeline suuliselt ja kirjalikult esitama teadussuuna ja oma uurimistööga seonduvaid probleeme, järeldusi ja nende aluseks olevaid teooriaid nii erialaspetsialistidest auditooriumile kui ka erialaväliste inimestega suhtlemisel, argumenteerima ning osalema sellekohastes aruteludes oma õppekeeles ja oma erialal olulises võõrkeeles.

Selline sõnastus annab väga üldine orientiiri, millele vastamist või mitte vastamist ülikoolid üheselt ei mõõda. Seega otsene info ülesande täitmisest puudub, kuigi võib eeldada, et enamikel lõpetajatel on haridustasemel eeldatav võõrkeele oskus olemas vähemalt ühes võõrkeeles (enamasti inglise keeles). 2017. a kevadel valminud Eesti keelseisundi uuring¹⁹ tõi samas välja, et erialase võõrkeeleõppe kõrval osaleb võõrkeelekursustel Tartu Ülikooli näitel vaid veerand rakenduskõrghariduse õppe üliõpilastest, 30% bakalaureuseõppe üliõpilastest ja 10% magistrantidest (TÜ õppeosakonna info kohaselt).

Eesti ühiskonna vajadusi kitsalt võõrkeelte valdkonna suhtes pole üheselt uuritud ning enamasti on tegemist nõudluse ja pakkumise loomuliku kujunemisega. Vahetum mure on võõrkeeleõpetajate järelkasv, kus esinevad samad tendentsid nagu teiste ainete õpetajate puhul (sh vanuselise ja soolise koosseisu osas)²⁰.

Aastateks 2015–2017 kavandati rakenduskavas kõrgkoolides ning võõrkeelte õpetajate põhi- ja täienduskoolituses võõrkeelte õppega seoses kaheksa tegevust ja saavutati järgmised tulemused:

Tegevus 1: Tulevaste võõrkeeleõpetajate stažeerimise toetamine keelt enamus- või riigikeelena kõneldaval maal, praktikaprogrammides osalemine.

Indikaator: Võõrkeelte õpetajateks õppijad läbivad osa õpest õpitavat keelt enamus- või riigikeelena räägitavas riigis.

¹⁹ https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_2017.pdf

²⁰ Übius, Ü jt (2014) “Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused”, https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2013_eesti_raport.pdf

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Tegevuse eesmärgi täitmist pole toetatud VKS-i vahenditest. Üliõpilastel on võimalik kasutada õpirändeks mõeldud vahendeid (nt Erasmus+ programm ja Kristjan Jaagu stipendiumiprogramm), et veeta osa õppeajast riigis, kus õpitavat keelt räägitakse enamus- või riigikeelena.²¹ Siiski sõltub välismaal stažeerimine üliõpilastest endist, aga ka kõrgkoolide õppekavades selleks loodud võimalustest ja kindlasti ei veeda kõik tulevased võõrkeeleõpetajad osa õppest välismaal.

Tegevus 2: Euroopa keeleõppe raamdokumendi ja Euroopa keelemapi teemalised õpetajate täienduskoolitused.

Indikaator: CertiLingua koolide õpetajad on saanud teemakohast täienduskoolitust.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. Pakutud pole rangelt raamdokumendi teemalisi täienduskoolitusi, kuid CertiLingua koolide esindajaid on osalenud võrgustiku aastakonverentsidel, kus töötubades käsitletakse võõrkeeleõppe ja selle õppe tulemuste hindamisega seotud teemasid. Lisaks on toimunud eraldi kohtumised HTM-i keeleosakonna, EVÕL-i esindajate ning Eesti CL koolide direktorite ja õpetajatega (viimati 2017. a kevadel). CL programmiga seoses on hetkel olulisem laiem teavitustöö ja programmi enda tutvustamine ja juurutamine.

Tegevus 3: Võõrkeeleõpetajate täienduskoolituskursuse „Kultuur ja keel, kultuuriteadlikkus” (TÜ) rakendamine.

Indikaator: On toimunud kuus koolituspäeva, millel on osalenud 120 võõrkeelte õpetajat.

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Algse plaani kohaselt kursuse rakendamiseks vajalikke rahalisi vahendeid ei lisandunud. Kultuuriteadlikkuse arendamine kajastub kõrgkoolide õppekavades vastavalt kõrgkoolide vajadusele ja võimalustele. Kultuuriteadlikkuse, keele ja kultuuri õpetamise arendamiseks on pakutud koolitusi nt haridusteaduste ja õpetajakoolituse edendamise programmi Eduko raames, aga ka SA Innove juures (keelekümblusmetoodika, sh LAK-õppe koolitused).

Tegevus 4: Mitme keele õpetajate ning lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK) õpetajate koolituspõhimõtete ja õppekavade väljatöötamine põhi- ja täienduskoolituses.

Indikaator: Mitme keele õpetajate ning lõimitud aine- ja keeleõppe (LAK) õpetajate koolituspõhimõtete ja õppekavade väljatöötamine põhi- ja täienduskoolituses.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Ülesande täitmine pole olnud VKS-ist rahastatav tegevus, vaid see on osa kõrgkoolide tööst ning koostööst HTM-i ja teiste institutsioonidega. LAK-õppega seotud tegevused on osa HTM-i üldharidusprogrammist ja EÕS programmist „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ (ellu viib SA Innove), ehkki need on suuresti suunatud eesti keele kui teise keele õppele.

Tegevus 5: Kõrgkoolid kaasavad õppekavade arendamisse üldhariduskoolide võõrkeeleõpetajaid.

Indikaator: Võõrkeeleõpetajate õpetajakoolituse õppekavad vastavad nüüdisaja nõuetele ja on akrediteeritud.

Tulemus: Ülesanne on täidetud, kuid mitte VKS-i tegevuste kaudu. Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool on reforminud õpetajakoolituse õppekavasid ning need on akrediteeritud.

Tegevus 6: Võõrkeeleõpetajate ametialaste täienduskoolituste toetamine erialaorganisatsioonide projektipõhise toetamise kaudu.

²¹ Eesti õpetajate mobiilsust on käsitletud nt TALIS 2013 uuringus: https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2013_eesti_raport.pdf.

Indikaator: Projektipõhiselt on toetatud Eesti inglise, saksa, soome, vene ja prantsuse keele õpetajate seltsi korraldatavaid traditsioonilisi täienduskoolitusi.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Projektipõhiselt on toetatud Inglise Keele Õpetajate Seltsi, Vene Keele Õpetajate Seltsi, Saksa Keele Õpetajate Seltsi ja Soome Keele Õpetajate Seltsi tegevust. Ka on 2016. ja 2017. a toetatud hispaania keele õpetajatele suunatud rahvusvahelise koolituse korraldamist. Toetatud on Prantsuse Instituudi tegevusi, mis osaliselt on olnud suunatud ka prantsuse keele õpetajate erialaste pädevuste arendamisele.

Tegevus 7: Rahvusvaheliste võõrkeeleeksamite testijate koolitamine.

Indikaator: Vene keele rahvusvahelise eksami testijate III (viimane) koolitusmoodul kuni 20 osalejale on toimunud ning selle läbijad on saanud vene keele eksami testija tunnistuse.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. 2015. a toimus viimane vene keele rahvusvahelise eksami testijate koolitus, kus osales 13 õpetajat. Kokku koolitati 2012. a alates 31 vene keele kui võõrkeele eksaminaatorit, kellel on õigus vastu võtta rahvusvahelist vene keele eksamit ning hinnata eksami suulist ja kirjalikku osa keeleoskustasemetel B1 ja B2.

Tegevus 8: Projektipõhine kakskeelsete sõnaraamatute (eesti ja vähemkasutatud võõrkeel: prantsuse, saksa, itaalia jm) koostamise toetamine.

Indikaator: On toetatud Suure eesti–prantsuse sõnaraamatu (GDEF) koostamist; on toetatud kirjastuses Valgus osaliselt valminud saksa-eesti koolisõnaraamatu, prantsuse-eesti, itaalia-eesti ja soome-eesti sõnaraamatu koostamise lõpetamist.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. Toetatud on Suure eesti-prantsuse sõnaraamatu koostamist, eesti-ungari ja eesti-rootsi sõnaraamatu koostamist. Kakskeelsete sõnaraamatute koostamist on tervikuna toetatud laiemalt — see tegevus on osa „Eesti keele arengukava 2011–2017“ meetmetest²².

5. MITTEFORMAALNE VÕÕRKEELTE ÕPE

Võõrkeeleõpe ei ole alushariduse kohustuslik osa ja nii pole riigil keskselt ülevaadet Eestis toimuvast varajasest võõrkeeleõppest. Samuti ei valmistata õpetajaid süsteemselt ette nii noorele vanuserühmale võõrkeelt õpetama ega koostata terviklikke materjale õppe läbiviimiseks. Mõlemat on siiski arendatud näiteks Goethe Instituudi, Tartu Saksa Kultuuriinstituudi ja Prantsuse Instituudi kaudu, kes on koordineerinud varajast võõrkeeleõpet koolieelsetes lasteasutustes ning pakkunud õpetajatele koolitusi ja materjale. Inglise keele tähtsust arvestades on tervitatav vanemate soov ja huvi pakkuda lastele inglise keele varajast õpet, kuid senise keelepoliitilise tegevuse prioriteet on olnud toetada teisi võõrkeeli, eriti saksa ja prantsuse keele varajast õpet.

VKS-i 2014. a vahearuandes toodi välja varajase võõrkeeleõppe roll Euroopa Liidu keelepoliitilise eesmärgi ehk iga inimese vähemalt kahe võõrkeele oskuse saavutamises. Eraldi rõhutati taas, et esimene õpitav võõrkeel ei pea olema inglise keel, sest mõne muu keelega alustades on suurem tõenäosus, et õpilane oskab gümnaasiumi lõpul kaht võõrkeelt iseseisva keeleoskaja tasemel. Inglise keelest alustades aga sageli teise keelega nii kaugemale ei jõuta. Varajase võõrkeeleõppega seoses osutati vajadusele lahendada üleminek lasteaiast kooli, et võõrkeele õpet saaks saavutatud tasemelt jätkata. Vajalikuks peeti, et laiemalt levitataks infot, millises järjekorras oleks kasulik võõrkeeli õpetada ja õppida.

Keelega seotud huvitegevuse kohta andmeid korrapäraselt ei koguta ning täpne ülevaade tegevuste mahu ja osalevate õpilaste arvu kohta puudub. Samuti ei koguta andmeid täiskasvanute keeleõppe kohta, v.a juhul, kui tegemist on riigi poolt juhitud programmide raames korraldatava õppega.

²² https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_keeles_arengukava.pdf

Täiskasvanuhariduses loetakse keeleoskust (nii emakeele kui võõrkeelte oskust) üheks võtmepädevuseks. Võtmepädevuste arendamist peetakse oluliseks ka Euroopa tasandil, seal hulgas keeleoskuse arendamist, mida loetakse üheks oluliseks oskuseks, mis võimaldab elanikel olla mobiilsed ja tööturul edukalt toimida. Eestis on koostatud elukestva õppe strateegia, mida rakendatakse erinevate programmide, sh täiskasvanuhariduse programmi kaudu. Ka on keeletegevused fookuses määruses „Struktuuritoetuse andmise tingimused tööturul vajalike keelepädevuste arendamiseks“ ning osa tegevustest „Täiskasvanuhariduse edendamine ja õppimisvõimaluste avardamine“ ja „Prioriteetsete võtmepädevuste arendamine“. Lisaks riigi tegevustele ja Euroopa vahendite suunamisele on võõrkeelte vallas tegevad ka kultuuriinstituudid. Instituudid vahendavad infot keeleõppe võimaluste kohta ning pakuvad enamasti ka ise keelekursuseid, mitmed nendest korraldavad ka keeleeksameid ning annavad välja rahvusvaheliselt tunnustatud sertifikaate.

„Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017“²³ vaatles muu hulgas Eesti elanike vene ja inglise keele oskust. Vene keelt oskas monitooringu kohaselt oskavad veidi vähem kui pooled eestlased vene keelt aktiivselt, umbes sama paljud passiivselt ning 5% üldse mitte. Eestlaste vene keele oskus on seotud sellega, kui suur on teistest rahvustest elanike osakaal piirkonnas (st, Ida-Virumaal elavad eestlased oskavad vene keelt kõige paremini). Vene keele oskus jaguneb selgelt ka vanuselisel alusel: nooremate seas on vene keele oskajaid oluliselt vähem. Inglise keel on eesti ja vene keele kõrval Eestis kasutatavuselt kolmandal kohal: aktiivseid oskajaid on monitooringu kohaselt eestlaste seas 37% ja mitteoskajaid ligikaudu veerand; teistest rahvustest elanike inglise keele oskus on väiksem. Ka inglise keele puhul on täheldatav vanuseline erinevus, kuid inglise keele puhul oskajate osakaal vanemate elanike seas langeb.

2015.–2017. a rakenduskava tõi ära VKS-is sõnastatud eesmärgid mitteformaalse õppe valdkonnas:

- Erinevas vanuses inimestele on olemas võimalused huvi- või vabahariduse raames õppida võõrkeeli;
- Koolieelses eas lastele on loodud kvaliteetsed eakohased keeleõppevõimalused; mitmekesistada õpikeskkonda, kaasates keeleõppesse meedia (nt televisioon);

Eesmärgi indikaator: Eesti elanikud valdavad lisaks emakeelele kahte võõrkeelt.

Eesti ühiskond tervikuna on mitmekeelne, hõlmates lisaks eesti keelele olulisel määral inglise ja vene keele oskust. Üksikisiku tasandil oleme aga mitmekeelsusest veel kaugel — inglise ja vene keele oskus jagunevad erinevatesse vanuserühmadesse, aga ka piirkondadesse. Lisaks elavad Eesti elanikud enamasti enda olemasolevates keeleruumides ning kasutavad emakeelest erinevat keelt põhiliselt tööl, koolis ja avalikus sfääris²⁴. Õpilastele loob riiklik õppekava eelduse omandada kaks võõrkeelt B-keeleoskustasemel, kuid seda eesmärki ei saavuta kõik õpilased (pealegi mõõdetakse riigieksamil üldjuhul vaid ühe võõrkeele oskust). Uuringus „Eesti keeleseisund“²⁵ tõdeti, et Eesti elanikel on olemas võimalused keeleõppeks nii formaalses kui mitteformaalses hariduses, kuid eriti viimases toimuv õpe pole kvaliteedi tagamise mõttes piisavalt reguleeritud. Eesti elanike mitmekeelsuse arendamine vajab pidevat tööd.

Aastateks 2015–2017 kavandati rakenduskavas mitteformaalses õppes võõrkeelte õppega seoses üks tegevus ja saavutati järgmised tulemused:

²³ Kaldur, K *et al.* (2017) „Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017. Uuringu aruanne”, <https://www.kul.rik.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>

²⁴ <https://www.kul.rik.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>

²⁵ https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_2017_0.pdf

Tegevus 1: Toetada projektipõhiselt saksa, prantsuse jt võõrkeelte õpet lasteaedades ja algklasside mängurühmades/ringides ning Eesti laste osalemist rahvusvahelistel võõrkeelsetel väitlusvoorudel.

Indikaator: Nimetatud keeli õpetavaid lasteaedu ja koole on rahaliselt täiendavalt toetatud.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Goethe Instituudi kaudu on toetatud varajast saksa keele õpet koolieelsetes lasteasutustes ja üldhariduskoolides. Samuti toetati Eesti esindajate osalemist rahvusvahelisel väitluskonkursil. Varajast prantsuse keele õpet toetati Prantsuse Instituudi kaudu (pakuti koolitusi õpetajatele, vahendati infot ja arendati projekti FrancoKlikk veebilehte ning soetati õppevahendeid koolieelsetesse lasteasutustesse). Prantsuse Instituudi kaudu on pakutud koolitusi prantsuse keele õpetajatele, samuti on toetatud õppematerjalide koostamist erinevate keeleoskustasemetel kursustel kasutamiseks. Koostöö Prantsuse Instituudiga on arenenud laiahaardelisemaks ega piirdu vaid varajase võõrkeeleõppega, kattes osaliselt prantsuse keele õpetajate vajadust erialaste koolituste ja omavahelise koostöö edendamise järele.

6. VÕÕRKEELTE ALASED UURINGUD, KOMMUNIKATSIOON, VÕÕRKEELTE OSKUSE NÕUDED, TUNNUSTUSSÜSTEEMI ARENDAMINE

Võõrkeelte alaseid uuringuid viimase paari aasta jooksul VKS-i raames tellitud ei ole. Siiski on võõrkeelte teemat käsitletud 2017. a mais valminud uuringus „Eesti keeleteisund“ ning samuti 2017. a aprillis valminud keelehoiakute uuringus²⁶. Samuti on Eesti olud kajastust leidnud Euroopa tasandi uuringutes (nt 2015. a raport „Languages and Employability“²⁷, 2016. a Euroopa Parlamendi uuring „European Strategy for Multilingualism: Benefits and Costs“²⁸, Eurydice'i 2017. a väljaanne „Key Data on Teaching Languages at School in Europe — 2017 Edition“²⁹). Vajadust kasutada eesti, inglise ja vene keelt uuris 2017. a integratsiooni monitooring³⁰, mis küll tugineb vastajate endi hinnangutele. Kogutud andmete põhjal tõdeti, et eestlased tunnetavad suuremat vajadust teiste keelte järele ja ka oskavad neid enam (eriti inglise keelt) ning see võib neile anda tööturul eelise. Samas on elanikel väiksem vene keele oskus, mille vajadust siiski tunnetatakse, ning see võib takistada nende toimimist tööturul.

Võõrkeelte alane kommunikatsioon toimub erinevatel tasanditel ja kontekstides. Eelmise rakenduskava perioodi jäi võõrkeeleõpetajaid ühendava Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu³¹ loomine. 2014. a vahearuanne osutas, et liidu tegevus tugineb mõne juhatuse liikme entusiasmile ja missioonitundele ning et liikmemaksud ja HTM-i toetus ei kata mitmeid tegevuskulusid. Nappidest vahenditest hoolimata on liit suutnud välja arendada regulaarse koostöö ja ühised sündmused, mis toovad võõrkeeleõpetajaid igal aastal kokku. Samuti on oluline võõrkeeleõpetajate erialaseltside töö, mis küll erineva aktiivsusega, kuid siiski vahendavad liikmetele infot. Euroopa tasandi teadmised ja arengud jõuavad Eestisse näiteks osalemisega Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse töös (HTM osaleb juhtnõukogus ning nimetab Eesti osalejaid keskuse seminaridele; Eesti Keele Instituudi juures on kontaktpunkt, kelle ülesanne on vahendada Eestisse keskuse pakutavaid teenuseid ja seal välja töötatud materjale).

Võõrkeelte oskuste nõuete ning keeleoskuse mõõtmise teemad läbivad kõiki haridustasemeid ning ulatuvad elukestvasse õppesse, tööturule ja mujale. Eestis on aastaid tööd tehtud Euroopa keeleõppe raamdokumendi rakendamisega — selle põhimõtetest lähtub keeleõpe, selle keeleoskustasemetel põhinevad riiklikes õppekavades sõnastatud õpitulemused,

²⁶ <https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne.pdf>

²⁷ “Languages and Employability”, <https://crell.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/files/JRC97544.pdf>

²⁸ „European Strategy for Multilingualism: Benefits and Costs“,

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573460/IPOL_STU%282016%29573460_EN.pdf

²⁹ „Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition“

https://webgate.ec.europa.eu/fpfs/mwikis/eurydice/images/0/06/KDL_2017_internet.pdf

³⁰ <https://www.kul.rik.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>

³¹ Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu koduleht: www.voorkeeleliit.eu

keeleoskustasemeid kasutatakse kutsestandardites ning töömaailmas laiemalt. Võõrkeeleoskust mõõdetakse põhikooli lõpueksamite ja riigieksamiga. Mõlemal tasemel mõõdetakse nelja osaoskust ning mõõtmise aluseks on Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskustasemed, kuigi gümnaasiumi riigieksami töödes on seotus tasemetega selgem ja ka riigieksamitunnistusel on märge saavutatud keeleoskustaseme kohta. Inglise keele riigieksamitöö valmistab ette SA Innove, prantsuse, saksa ja vene keele võõrkeele riigieksamitena on kasutusel rahvusvaheliselt tunnustatud eksamid (rahvusvaheliste lepingute alusel ja õpilastele tasuta). Rahvusvahelisi inglise keele eksameid tunnustatakse riigieksami asendusena (õpilasel tuleb endal katta eksami sooritamise kulud).

Võõrkeeleoskuse tunnustamine on oluline osa mitmekeelsuse edendamisest. Otsesed tunnustamismehhanismid on Euroopa keeleõppe tunnuskirja väljaandmine ning CertiLingua programmi juurutamine Eestis. Kaudselt väärtustab keeleõpet ka rahvusvaheliste keeleeksamite kasutamine riigieksami asendusena ja erinevad iga-aastased võistlused ja olümpiaadid.

2015.–2017. a rakenduskava tõi ära VKS-is sõnastatud eesmärgid uuringute, kommunikatsiooni, võõrkeelte oskuse nõuete ja tunnustussüsteemi valdkonnas:

- võõrkeelte aspekt (keelenõudlus ja keelte kasutamine, keeleõppe motivatsioon jne) sisaldub interdistsiplinaarsetes uuringutes;
- kõrgkoolides ja uurimisasutustes kavandatakse ja viiakse läbi vajalikul hulgal võõrkeelte omandamise ja õpetamisega seotud rakenduslikke uuringuid;
- Eesti avalik-õiguslikes ülikoolides teostatakse võõrkeelte alaseid teoreetilisi uurimusi (keeletüpoloogia, teoreetiline kontrastiivlingvistika, tõlketeooria, võõrkeelte omandamise ja õpetamise teooriad);
- Eesti erinevad institutsioonid teevad koostööd Euroopa Liidu võõrkeeleteemaliste uurimisprogrammide ja projektidega;
- on olemas pidevalt uuendatud andmed Eesti elanike võõrkeelte oskuse ja kasutamise kohta;
- põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade võõrkeelte ainekavades lähtutakse Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskuse tasemetest;
- põhikooli ja gümnaasiumi võõrkeelte lõpueksamid on koostatud vastavalt Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskuse tasemetele;
- on olemas ja erinevatele sihtgruppidele (võõrkeeli õppida soovivad inimesed, tööandjad, keeleõppefirmade õpetajad) kättesaadav info keeleoskuse taseme hindamise ja testimise kohta, sh rahvusvaheliselt tunnustatud eksamite korralduse, läbiviimiskohtade kohta;
- võõrkeelte eksamite arendus põhineb süsteemsel analüüsil, eksamispetsialistide täienduskoolitus on järjepidev;
- riigi toetusel on loodud ja toimib aktiivselt võõrkeelte õpetajaid ühendav katuseorganisatsioon, mille kaudu toimub täienduskoolituse kavandamine, nõustamine, rahvusvahelise koostöö võimaluste ja väliskoolituste kohta info edastamine, parima praktika ja kogemuste jagamine;
- tunnustatakse edukamaid võõrkeelte õppijaid, õpetajaid ja huvitavamaid keeleõppeprojekte;
- erinevate võõrkeelte oskuse vajalikkus kajastub olulise teemana meedias;
- võõrkeelte õpetajad osalevad stažeerimis-, vahetus- ja täienduskoolitusprogrammides riikides, kus räägitakse vastavaid võõrkeeli emakeelena.

Eesmärgi indikaator: Võõrkeelte oskuse vajadus on Eesti elanike hulgas teadvustatud ja väärtustatud nii hoiakulisel kui ka käitumuslikul tasandil.

2017. a keelehoiakute uuring tõdes positiivset suhtumist võõrkeeltesse. Kogutud vastuste põhjal soosis enamik Eesti elanikke muude keelte kui vaid inglise keele õpet. Omal moel ilmestab võõrkeelte oskuse olulisust Kersti Kaljulaidi väljendatud soov, et ka eesti keelt emakeelena

kõnelevad lapsed õpiksid juba varajases eas võõrkeeli³². Varajase keeleõppe teemat käsitleti keeleseisundi uuringus, mis toob välja, et toetus sellele mõttele suureneb. Uuring osutas ka suurenevale vajadusele väärtustada mitmekesisust ja mitmekeelsust ning nõustada mitmekeelsuse edendamiseks mh ka mitmekeelsete laste vanemaid. Valminud ühiskonna integratsiooni monitooring soovib tööturul edukaks toimimiseks eesti noortel parandada oma vene keele oskust ning teistest rahvustest noortel parandada oma inglise keele oskust.

Aastateks 2015–2017 kavandati rakenduskavas võõrkeelte alaste uuringute, kommunikatsiooni, võõrkeelte oskuse nõuete ja tunnustussüsteemi arendamiseks kümme tegevust ja saavutati järgmised tulemused:

Tegevus 1: Võõrkeelte alaste uuringute algatamine ja läbi viimine.

Indikaator: On läbi viidud vähemalt kaks võõrkeelte alast uuringut. Soovitatavad teemad: 1. Seirata õpetamist ja õppimist, et leida vastused küsimustele, miks erinevad tulemused eesti ja vene õppekeelega koolides. 2. Millest lähtuvad õpilased õppeasutuses teise võõrkeele valimise puhul?

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Uuringute läbiviimiseks nägi rakenduskava ette ressursside lisandumist 2016. ja 2017. a, kuid see ei olnud võimalik. Antud teemasid on osaliselt uuritud teiste uuringute raames (mh 2017. a keelehoiakute uuringu ja keeleuuringuga).

Tegevus 2: Eesti osalemine Euroopa Nõukogu keelehariduskeskuse programmides ning sealt saadud ajakohase teabe levitamine.

Indikaator: Eesti esindajate osalemine Austrias, Grazis paikneva Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse programmi kuuluvates tööpadaades (*ECML*).

Tulemus: Ülesanne on täidetud. HTM on Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse liige ja omab ligipääsu keskuse korraldatavatele koolitustele, pakutavatele seminaridele ning koostatavatele materjalidele. Teavet levitatakse õpetajate erialaliitudes ja EVÕL-is, aga ka koolituste kaudu (2016. a toimus Eestis testimisalane koolitus RELANG, 2017. a koolitus *Supporting Multilingual Classrooms*; varasemalt toimus 2012. a Eestis koolitus RelEx, mille teemaks oli keeletestide raamdokumentidega sidumine).

Tegevus 3: Uuenduslike keeleõppetegevuste ja -programmide tunnustamine ning ajakohase teabe levitamine.

Indikaator: Osalemine Euroopa keeleõppe tunnuskirja programmis.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Euroopa keeleõppe tunnuskirja konkurss on iga-aastaselt korraldatud ja tunnuskirjad on välja antud (2015: Tallinna Heleni Kool osaluse eest projektis „Spreadthesign“; 2016: Tallinna Keskraamatukogu algatatud Skype'i raamatuklubi, Tartu Kristjan Jaak Petersoni gümnaasiumi keele- ja reaalteaduste õpet siduv õpilasvahetuse projekt ning Kadrioru Saksa gümnaasiumi muusikaga seostatud keeleõpe, 2017. a konkurss lõppes juunis ja tunnuskirjad antakse üle sügisel EVÕL-i iga-aastaselt sügiskonverentsil). Tunnuskirja antakse Euroopa Komisjoni algatusel välja alates 1998. a, Eesti ühines programmiga 2002. a.

Tegevus 4: Eesti keelehariduse tutvustamine rahvusvahelisele üldsusele.

Indikaator: Võõrkeeleõpetajate maailmaorganisatsiooni FIPLV piirkondliku regiooni NBR (*Nordic Baltic Region*) rahvusvahelise konverentsi korraldamine Eestis, Tallinnas 2016. aastal, on ette valmistatud ja läbi viidud.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. 9.–11. juunil 2016. a toimus Tallinnas rahvusvaheline konverents “The Language Teacher and Teaching at Crossroads“. Konverentsil osales 130 võõrkeeleõpetajat ja keeleteadlast 20 riigist.

³² Postimees, 2.02.2017, <https://www.postimees.ee/4001829/president-kaljulaid-on-tohutu-lapse-aja-ja-ressursi-raiskamine-kui-me-ei-opeta-talle-lasteaias-selgeks-veel-uh-te-keelt>

Tegevus 5: Võõrkeelte strateegia tegevuste mõju hindamine, vajalike uuringute tellimine, uuringute tulemuste avalikustamine.

Indikaator: On koostatud võõrkeelte strateegia lõpparuanne.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. Tegevused on jaotatud aastate peale jooksvalt, strateegia juhtrühm on regulaarselt kohtunud (2015. a augustis, 2016. a jaanuaris ja detsembris, 2017. a juunis) ning andnud jooksvalt nõu strateegia rakendamise osas.

Tegevus 6: Õpitavate ja ühiskonnas kasutatavate keelte mitmekesisuse toetamine: üldsuse teavitamine.

Indikaator: Euroopa keeltepäeva korraldamine linnaruumis paljukasutatavas paigas.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. 2015. a korraldati avalik üritus Tartus Tasku keskuses, kus osalesid TÜ maailma keelte ja kultuuride kolledž, Tartu Rahvaülikool ja Folkuniversitet). 2016. a korraldas Tartu Kaubamajas avaliku ürituse Tartu Ülikooli maailma keelte ja kultuuride kolledž. Samal ajal toimus ühisüritus ka Tallinnas (korraldas Euroopa Komisjoni esindus Eestis, seal anti üle ka 2016. a Euroopa keeleõppe tunnuskirjad). Igal aastal tähistatakse koolides keeltepäeva, need andmed sisalduvad osaliselt Euroopa keeltepäeva ametlikul kodulehel³³. HTM jagab koolidele jt soovijatele Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse meeneid ja postreid. 2017. a toetati ka prantsuse keele olümpiaadi korraldamist. Prantsuse keel on üks esimestest võõrkeeltest, kuid selle olümpiaadi korraldamine pole toimunud teiste esimeste võõrkeeltega samadel alustel. Seega otsustati koostöös Prantsuse Keele Õpetajate Ühinguga toetada olümpiaadi korraldamist VKS-i vahenditest, et anda ka prantsuse keele õpilastele võimalus oma häid tulemusi näidata.

Tegevus 7: Koolituspäevad tööandjatele Euroopa keeleõppe raamdokumendi keeleoskustasemetest.

Indikaator: On läbi viidud vähemalt kaks koolitust tööandjatele.

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Tööandjatele suunatud koolituste jaoks nähti rahastust ette 2016. ja 2017. a, kuid täiendav rahastus ei olnud võimalik.

Tegevus 8: Võõrkeelte õpetajaid ühendava katusorganisatsiooni eesmärkide ja tegevuste toetamine.

Indikaator: EVÕL on koostanud vaadeldaval perioodil koostöös HTM-i jt koostööpartneritega aastased tegevuskavad.

Tulemus: Ülesanne on täidetud. EVÕL-iga liitus selle loomisel Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit, Soome Keele Õpetajate Selts ja Saksa Keele Õpetajate Selts, hiljem ka Vene Keele Õpetajate Selts ja Inglise Keele Õpetajate Selts. Ka on teretunud üksikliikmed. EVÕL on olnud hea partner VKS-i tegevuste elluviimisel ning õpetajatele vajalike koolituste ja ühisürituste korraldamisel ja info vahendamisel (sh Euroopa keelemapi ja Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse tegevuste kohta). Lisaks aitab EVÕL rakendada CertiLingua programmi Eestis.

Tegevus 9: CertiLingua programmi (gümnaasiumi lõpetajate vähemalt kahe võõrkeele oskuse B2-keele tasemel) tunnustamine Eesti kõrgkoolide ja tööandjate seas.

Indikaator: CertiLingua võrgustiku programmi põhimõtteid on tutvustatud Eesti kõrgkoolidele ning tööandjatele.

Tulemus: Ülesanne on täidetud osaliselt. Programmi tutvustamine on otstarbekas hetkel, kui selle rakendamisest on piisavalt kogemusi, mille põhjal järeldusi teha. Siiski on programmi

³³ Euroopa keeltepäeva kodulehe eestikeelne versioon: <http://edl.ecml.at/Home/tabid/1455/language/et-EE/Default.aspx>

tegevuste osas ühendust võetud Tallinna Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooliga (viimase esindaja osales CL komisjoni kohtumisel 2016. a). Programmi ja selle sertifikaatide tunnustamine on küsimus, millega peab tegelema ka rahvusvaheline võrgustik laiemalt (nt on valminud uus koduleht³⁴, kus info on kasutajasõbralikumalt ning sihtrühma vaatest kättesaadav).

Tegevus 10: Saadaval on teave keeleoskuse tasemete hindamise ja testimise kohta.

Indikaator: Euroopa keelemapi kodulehe arendamine (selle kasutajate arv on olnud ~64 000 kasutajat aastas).

Tulemus: Ülesanne on täitmata. Rakenduskava raames pole sellega jõutud tegeleda. Vahepeal on keelemapp liigutatud eraldi kodulehelt SA Innove õppekava lehele³⁵, mille külastatavus on märksa suurem (keelemapi eraldi kodulehte külastati 2016. a igas kuus alla 100 korra, samas kui õppekava lehekülge külastati kuus u 10 000 korda). Keeleoskuse mõõtmise kohta on infot kogutud ja levitatud (nt ka SA Innove kodulehel).

7. VÕÕRKEELTE STRATEEGIA VISIOON JA VÕÕRKEELTE OLUKORD AASTAL 2015 (2017)

Strateegia koostamisel sõnastati visioon algselt 2015. aastaks. Vahepeal on strateegia kehtivust pikendatud, kuid visioon on suuresti jäänud samaks. Visioon sõnastati viie alateema lõikes: üldeesmärgid, tööhõive, soodus võõrkeeleõppekeskkond, võõrkeelte õppimise kvaliteet ning võõrkeelte oskus ja õpivõimalused.

VKS-i visioonis ära toodud **üldeesmärgid** puudutasid elanike kaasatust võõrkeeleõppesse ning keeleõppevõimaluste ja õpitavate keelte mitmekesisuse suurendamist, mille kaudu sooviti panustada ühiskonna sidususe suurendamisse, inimeste konkurentsivõime tõstmisse ning kultuurilise avatuse edendamisse. Võib tõdeda, et Eesti elanikel on ligipääs võõrkeeleõppele erinevate keelekoolide, instituutide, kõrgkoolide, aga ka riiklike strateegiate ja programmide tegevuste kaudu. Siiski pole Eesti olukord täna selline, et meie elanikud oskaksid lisaks emakeelele vähemalt kaht võõrkeelt. Ühiskonnana oleme mitmekeelsemad kui üksikisikutena — elame ühiskonnas, kus keeleoskus on jaotunud põlvkonniti (ja ka piirkonniti). Suurem mitmekeelsus nii ühiskonna kui ka üksikisiku tasandil on endiselt oluline siht, mille suunas liikuda.

Keeleõppevõimalused on ühelt poolt strateegia rakendamise perioodil mitmekesisistunud, seda näiteks tehnoloogilise arenguga loodud võimaluste näol. Samas on keelte õppimine vähenenud kutsehariduses ja kõrghariduses, kus õppekavades on üha vähem ruumi võõrkeeltele. Keelte valik koolides pole suurenenud, näiteks ei saa formaalhariduses õppida kõiki naaberriikide keeli (või on ligipääs neile piiratud). Euroopa Liidu ametlikest keeltest on formaalhariduses olemas pigem suure kasutajaskonnaga keeled (inglise, saksa, prantsuse, hispaania jne). Kõiki EL keeli ei saa õppida ka kõrgkoolides, kuid on küsitav, kas see on endiselt eesmärk, mille suunas tingimata liikuda. Nagu soovitab 2017. a keeleuuring, oleks kasulik koolitada enam spetsialiste, kes oskaks lisaks naaberriikide ja EL ametlikele keeltele näiteks hiina ja araabia keelt.

Laiemalt seadis visioon kavandatud tegevuste läbi eesmärgiks parandada ühiskonna jätkusuutlikkust ja sidusust, vähendades erinevusi põlvkondade ning rahvuste ja piirkondade vahel. Ka loodeti kasvatada ühiskonnaliikmete ettevõtlikkust, sotsiaalset kapitali ja kultuurilist avatust ning võõrkeeleõppe tähtsust elukestvas õppes. Neist mõõdetavaim on võõrkeeleõppe osatähtsus elukestvas õppes, mis on viimastel aastatel suurenenud elukestva õppe strateegia ning selle programmide kaudu, mille üks fookuseid on olnud võtmepädevuste arendamine, sh emakeele ja võõrkeelte oskuste arendamine. Kaudselt on VKS-i rakendamise jooksul neid

³⁴ <http://www.certilingua.net/>

³⁵ SA Innove õppekava infoportaal, <https://oppekava.innove.ee/pohiharidus/voorkeeled/keelemapp/>

eesmärke teenitud, ehkki strateegia tagasihoidlikud vahendid pole lubanud neid protsesse otseselt mõjutada.

Tööhõive suunal loodeti võõrkeeleoskuse laienemisega ühiskonnas tõsta töötajate kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet Eesti ja Euroopa avatud tööturul. Kitsamalt seati sihiks, et võõrkeelte ja riigikeele õppe roll tööturumeetmete hulgas tõuseks. Ka tööhõivega seoses on jäänud VKS-i enda käed lühikeseks, kuid tööturul vajalikke keelepädevusi on toetatud muude tegevuste raames (sh Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest). Näiteks juhib keeleõppe rahastamist perioodil 2014–2020 määrus „Struktuuritoetuste andmise tingimused tööturul vajalike keelepädevuste arendamiseks“³⁶, mis on suures osas suunatud tööturul vajaliku riigikeele oskuse arendamisele, aga ka noorte võõrkeelte oskuse arendamisele. Ka toetatakse nii eesti keele kui ka võõrkeelte õpet tegevuse „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“³⁷ raames.

VKS-i visioon pidas oluliseks, et strateegia kehtivuse lõpuks oleks Eestis loodud **soodus võõrkeeleõppekeskkond**. Täna sel päeval on valdkond endiselt alareguleeritud ja see teeb keeruliseks kvaliteedi jälgimise, järelevalve ja tõstmise. Täiskasvanutele täienduskoolituse pakkuvatele asutustele esitatavad nõuded on loetletud täiskasvanute koolituse seaduses ning täienduskoolituse standardis. Haridus- ja teadusministeeriumilt peab tegevusloa taotlema juhul, kui korraldatakse eesti keele tasemeeksamiks ettevalmistavat õpet. Muud keeleõpet pakuvad isikud ja ettevõtted ei pea luba taotlema ning võivad esitada majandustegevusteate. Õppepuhkuse saamise õigus ja tulumaksutagastuse taotlemise õigus laienevad üksnes neile koolitustele, millele on väljastatud luba või mille kohta on esitatud majandustegevusteate. Soodne võõrkeeleõppe keskkond tähendab ka seda, et kvaliteetsed keelekursused ning muud keeleõppeks vajalikud ressursid on kättesaadavad sõltumata piirkonnast. Et kõigi keelekursuste kohta andmeid ei koguta, pole ühest ülevaadet pakutavate kursuste arvust ega kvaliteedist. Selgem teadmine on olemas nendest koolitustest, mida pakutakse HTM-i poolt juhitavate programmide ja tegevuste kaudu.

Soodsa keeleõppekeskkonna teine tahk on õppimisvõimaluste kättesaadavus. Selle parandamisel nähti oma rolli LAK-õppe edendamisel, veebipõhiste rakenduste kasutamisel ning koostööl teiste riikide ja nende kultuuriinstituutidega. LAK-õpe on Eestis koolides kasutusel eesti keele kui teise keele õppes, võõrkeelte puhul pole see väga levinud. Arendamist vajaksid õppematerjalid ja (aine)õpetajate keeleoskus ning valmisolek LAK-õpet läbi viia. Digivahendite kasutamine keeleõppes ja -praktikas on laienenud, nagu on laienenud e-materjalide kasutamine üldiselt. VKS-i tegevuste elluviimisel on arendatud koostööd kultuuriinstituutide ja teiste partneritega, kellel on suur panus võõrkeeleõppe ja mitmekeelsuse edendamisse Eestis. Strateegia rahastamisvõimalused on piiratud ning keeleosakonna töötajatest jääb väheseks ja nii on tähtsal kohal hea koostöö Goethe Instituudi, Prantsuse Instituudi, Soome Instituudi ja teistega. Eesti elanikele on laienenud erinevad Euroopa ja muud rahvusvahelised programmid, mille toel on võimalik osaleda töö-, praktika- ja õppetegevustes välismaal. Eesti teeb keelehariduspoliitika (sh mitmekeelsuse) alast koostööd mitme rahvusvahelise organisatsiooniga (HTM-i keeleosakonna tasandil tihedalt Euroopa Nüüdiskeelte Keskusega).

VKS-i visioon puudutas ka **võõrkeelte õpetamise kvaliteeti**. Osa püstitatud eesmärke on ajas oma olulisust kaotanud. Näiteks seati sihiks, et ka strateegiaperioodi lõppedes kuulub võõrkeeleõpetajate ettevalmistusse klassikalise keele kursus. Ülikoolid koostavad õppekavad suuresti autonoomselt ning muutuvaid vajadusi silmas pidades, mistõttu ei pruugi see siht tänases päevas enam olla õppekavade üks prioriteete.

Visiooni sõnastamisel pea kümme aastat tagasi oldi ka mõneti optimistlikud võõrkeeleõpetajate keeleoskuse osas. Eesmärgiks seati, et kõikide võõrkeeleõpetajate

³⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/105082016001>

³⁷ <http://www.innove.ee/et/organisatsioonist/programmid-ja-projektid/prom>

kutsestandardites (tõlgid, tõlkijad). Kutsetega seotud võõrkeelte oskuse nõuded on ära toodud kutsestandardites ja seda vastavalt konkreetset standardit koostava komisjoni ettepanekutele. Kutsestandardid aga ei sisalda enamasti nende nõuete täpsustusi, mis looks selgemad seoses raamdokumendi keeleoskustasemete ja oodatavate võõrkeeles sooritatavate tööülesannete vahel. Nõuete täpsustamisega on mõningate standardite puhul algust tehtud 2015.–2017. a rakenduskava vältel, kuid see ettevõtmine vajab arendamist. Täpsemalt sõnastatud nõuete põhjal oleks hõlpsam kavandada kutsehariduse keeleõpet, aga ka võõrkeelte komponendi kaasamist kutseeksamil.

VKS visioon sõnastab eesmärgid ka **võõrkeelte oskuse ja õpivõimalustega** seoses. Elanikkonna mitmekeelsust loodeti laiendada, muu hulgas läbi selle, et põhikoolis luuakse võimalused esimese võõrkeele omandamiseks vähemalt B1-keeleoskustasemeni ja teise võõrkeele omandamiseks vähemalt A2+-keeleoskustasemeni. Põhikoolis on vastavad võimalused olemas, ehkki kõik õpilased ei jõua eesmärgini. Samas on keeruline anda täpseid hinnanguid põhikoolilõpetajate keeleoskusele, kuivõrd põhikooli lõpus on võõrkeeleeksam valikuline.

Oluliseks peeti tulemusliku keeleõppe jätku gümnaasiumis ja kutseõppeasutustes, et võimalik oleks esimese võõrkeele omandamine vähemalt B2-keeleoskustasemeni ja teise võõrkeele omandamine vähemalt B1-keeleoskustasemeni. Gümnaasiumis on need võimalused loodud, samas kui kutseõppeasutustes sõltub võõrkeeleõpe konkreetse kutse nõuetest ega pruugi toimuda määral, mis lubaks õpilastel mainitud keeleoskustasemed saavutada. 2017. a Eurydice'i raport keeleõppest toob välja, et kutsehariduses omandavad õpilased võõrkeeli vähemal määral kui üldhariduses (eriti teist võõrkeelt) — seda teiste riikide hulgas ka Eestis⁴⁰. Ka ei soorita kutsehariduse õpilased kohustulikult võõrkeele riigieksamit, mistõttu puudub ülevaade nende õpitulemustest. Gümnaasiumilõpetajatele on riigieksam võõrkeeles kohustuslik, kuid rõhuva enamuse õpilaste puhul saab riik tagasisidet vaid ühe võõrkeele tulemustest. SA Innove kodulehel leitav statistika⁴¹ näitab, et liiga suur osa õpilastest ei saavuta riigieksamil B1-keeleoskustaset. Selle põhjused vajavad lähemat selgitamist ning tegevuste kavandamist tulemuse parandamiseks.

Visioonis sõnastati muu hulgas eesmärk, et kõrgkoolides on loodud võimalused kahe võõrkeele õppimiseks. Selle eesmärgi saavutamist pole VKS-i tegevuste käigus suunatud. Ülikoolid on autonoomsed ning õppekavade arendamisel toimivad paljud erinevad tegurid ning võimalused üliõpilastele võõrkeeleõppeks õppekavades mahtu jätta on piiratud. VKS-i rakendamine on jäänud kõrgkoolide jaoks raskele ajale, mil vähenevad üliõpilaste arvud on sundinud kokku tõmbama kollektiive, õppekavasid ja ka üliõpilastele võimaldatavaid valikuid. 2017. a keeleseisundi uuring⁴² tõdeb, et väljaspool filoloogilisi õppekavu on võõrkeelte õppimine vabatahtlik ning sõltub üliõpilase huvi ja vajaduse tunnetusest. Uuring toob ära, et kui välja arvata erialane võõrkeeleõpe, siis enamik üliõpilasi ei käi võõrkeelte kursustel. Samas on kõrgharidus muutumas üha enam inglise keele keskseks; seda võõrkeelt on palju ka erialaainetes, sest suur osa erialasest teadmises on õppejõududele ja üliõpilastele kättesaadav just selles keeles.

Viimaks sõnastati visioonis lootus, et strateegiaperioodi lõpuks on täiskasvanute võõrkeeleõppes loodud võimalused võõrkeelte oskuse täiendamiseks ja arendamiseks. Eesti elanikel on mitmeid võimalusi võõrkeelte oskuse täiendamiseks ja arendamiseks. Elukestev keeleõpe on kahtlemata oluline teema, kuid selle laiaulatuslik edendamine ja pakkumine on ületanud VKS-i rahalisi võimalusi ning jääb kõige tõenäolisemalt ületama ka uue keelevaldkonna arengukava võimalusi. Seega on antud punktis oluline jätkata koostööd teiste programmide ja projektide elluviimisel, mis haaravad võtmepädevuste kaudu ka keeleõpet.

⁴⁰ https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/0/06/KDL_2017_internet.pdf

⁴¹ <http://www.innove.ee/et/riigieksamid/riigieksamite-statistika>

⁴² https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_2017.pdf

8. ETTEPANEKUD VÕÕRKEELTE KAJASTAMISEKS UUES KEELEVALDKONNA ARENGUKAVAS AASTATEL 2018–2027

2017. a valminud keeleseisundi uuringu kohaselt vajab võõrkeelte õpe nii üld-, kutse- kui ka kõrghariduses strateegilisi otsuseid. Lühidalt on võõrkeeleõppega seotud tegevuste eesmärk kindlustada Eesti ühiskonnas piisav arv inimesi, kes oskavad maailma ja Eesti arengut silmas pidades võimalikke vajaminevaid keeli. Otsuste tegemisel tuleb silmas pidada nende laia ja pikaajalist mõju ning koondada ressursid strateegiliselt olulistele teemadele ja jätkusuutlike arengute toetamisele. Lähtuvalt „Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015 (2017)“ rakendamise kogemusest ning võõrkeelte hetkeolukorrast Eestis võib sõnastada järgnevad ettepanekud võõrkeelte temaatika kaasamiseks uues keelevaldkonna arengukavas aastateks 2018–2027.

Varajase võõrkeeleõppe edendamine

2017. a valminud keelehoiakute uuring⁴³ tõi välja, et varajane võõrkeeleõpe on polariseeriv teema — 42% vastanuist pooldas mõtet, et lapsed peaksid juba lasteaias hakkama võõrkeeli (saksa, inglise või prantsuse keelt) õppima. Selle mõtte vastu oli 40% küsitletuist. Toetus sellele mõttele oli suurem mitte-eestlaste seas (57% venelastest ja 60% muude rahvuste esindajad) kui eestlaste seas (34%). Kuigi poolehoid varajasele võõrkeeleõppele suureneb, on see teema, kus edasi saab liikuda olukorra kaardistamise, teavitustöö tegemise ja võimaluste loomise läbi. Varajase võõrkeeleõppe edendamiseks on vaja regulaarselt koguda ülevaatlikku infot õppe toimumise ning sellega seotud praktikate ja probleemide kohta, et selle põhjal ühtlustada varajase võõrkeeleõppe võimalusi ja kvaliteeti. Rõhku tuleb panna väljaõppele ja õppematerjalide koostamisele, et soovijatele oleks tagatud kvaliteetne varajane võõrkeeleõpe.

Võõrkeelte valiku laiendamise toetamine

Enamasti on esimese ja teise võõrkeele kombinatsiooniks inglise ja vene keel, teised keeled jäävad vähemusse. Jätkata tuleb strateegiliselt oluliste võõrkeelte teise võõrkeelena õppimise toetamist. Olukorras, kus teise võõrkeele laiemat valikut pole alati lihtne pakkuda (üksikud koolid ei saa vastu tulla väikeste rühmade eelistustele ning neid eelistusi on raske alal hoida, kui õpilased koole vahetavad), on vaja suurema tähelepanu alla võtta ka kolmandate ja neljandate võõrkeelte ning valikainetena õpitavate keelte pakkumine gümnaasiumiastmes (seda mh koostöös kultuuriinstitiutidega ja e-õppe võimalusi kasutades). Eesti õpilastel peab olema laiem ligipääs erinevate keelte õppimisele, et tagada Eesti riigile vajalik arv erinevate keelte oskajaid.

Keeleõppe kvaliteedi tõstmine

Kvaliteetse keeleõppe garantii on oma tööd hästi tegev õpetaja. Keeleseisundi uuringus osutati, et õpetajad peavad ainealaste koolituste kättesaadavust ebapiisavaks. Oluline on jätkata võõrkeeleõpetajate erialaliitude ja Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu tegevuse toetamist ning tihendada nende koostööd eri piirkondade õpetajatega. Valminud keeleuuringu informandid rõhutasid veel kord kommunikatiivse oskuse õpetamise tähtsust ning tõdesid, et esineb juhtumeid, kus võõrkeeleõpe on liialt suunatud eksamiseks valmistumiseks. Oluline on jätkuvalt toetada metoodika mitmekesistamist, sh Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtete järjekindlat rakendamist keeleõppes (valmimas on raamdokumendi uuendatud versioon, mida on täiendatud uute tasemekirjeldustega, mh teemadel nagu vahendamine, veebisuhtlus, kirjandus jne⁴⁴).

⁴³ <https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne.pdf>

⁴⁴ Infot raamdokumendi uuendamise kohta leiab aadressilt <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>. Samas on ka ära toodud uuendatud versiooni eelnõu: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/168074a4e2>

Keeleoskuse mõõtmine ja tunnustamine

Keeleoskuse mõõtmise vallas on samuti tähtis Euroopa keeleõppe raamdokumendi põhimõtete ja tasemekirjelduste järjekindel rakendamine (ning raamdokumendile lähiaastatel lisanduvate tasemekirjelduste Eesti konteksti kohandamine). Eestis on keeleoskuse mõõtmine heal tasemel (nt on eesti keele tasemeeksamid pälvinud ALTE kvaliteedimärgi Q-mark⁴⁵) ja seda taset tuleb hoida ning arendada. Oluline on koolitada testide koostajaid ja eksamitööde hindajaid, aga ka õpetajaid, kelle töö on seotud testitavate keelepädevuste arendamisega. Eesti on võtmas suunda e-testide kasutamisele, mis loob täiendava koolitusvajaduse. Soovitav on jätkata ja laiendada rahvusvaheliste keeleksamite rakendamist. Keeleoskuse mõõtmist tuleb arendada kutseksamite kontekstis, kus seni on võõrkeelte oskuse nõuded sõnastatud üldsõnaliselt ja kus võõrkeele komponent ei pruugi kutseksamil otseselt kaasatud olla.

Keeleoskuse tunnustamine on oluline keeleõppe ja -oskuse maine kujundamisel ja edendamisel. Jätkata tuleb CertiLingua programmi rakendamist Eestis ning Euroopa keeleõppe tunnuskirja väljaandmist. Laiemalt tuleb kõikidel haridusastmetel ja mitteformaalses õppes edendada mitmekeelsust väärtustavaid hoiakuid ning teha teavitustööd keeleoskuse arenemisest ja omandamisest.

⁴⁵ http://www.alte.org/setting_standards/the_alte_q_mark